

Донецкого национального технического университета. – Донецк: ДонНТУ, 2008. – С. 169–176.

4. Кривуля П.В. Предпосылки выдвижения и сущность концепции дивергентного управления / П.В. Кривуля // Вісник Східноукраїнського національного університету ім. В. Даля. – 2009. – № 9 (139). Ч. 2. – С. 107–115.

5. Парсонс Т. Система современных обществ / Т. Парсонс / Пер. с англ. Л.А. Седова и А.Д. Ковалева. Под ред. М.С. Ковалевой. – М.: Аспект Пресс, 1998. – 270с.

ТРАНСФОРМАЦІЯ КОНКУРЕНТНОГО СЕРЕДОВИЩА КОРПОРАЦІЙ ПІД ВПЛИВОМ ІНФОРМАЦІЙНО- ТЕХНОЛОГІЧНИХ ЗМІН В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

М.М. Радєва, *к.е.н., доцент*

Класичний приватний університет, м. Запоріжжя

Досліджено тенденції і перспективи розвитку конкурентного середовища корпорацій під впливом інформаційно-технологічних змін. Визначено напрями трансформацій складових конкурентного середовища в умовах глобалізації

Трансформації конкурентного середовища корпорації у глобальній економіці пов'язані з впливом інформаційних і технологічних змін. Пошук корпораціями конкурентних переваг для забезпечення найефективніших умов організації бізнесу за межами материнської країни веде до формування світових ринків капіталів, товарів, послуг, технологій, робочої сили. Ці процеси стають основою глобалізації. Глобальні особливості розвитку корпорацій, що набувають системного характеру, відроджують принципово нові тенденції у функціонуванні та регулюванні конкурентного середовища.

Процеси глобалізації змінюють усі інші складові конкурентного середовища та впливають на ринкову структуру. Функціонування усіх елементів середовища у значній мірі залежить від впливу найважливішого процесу сучасної економіки – глобалізації. Глобалізація економіки змінює сутність конкурентоспроможності, що традиційно пов'язують з внутрішніми властивостями національних економічних систем, та обертає сприйняття ролі світового господарства як над-системи [14, с. 55].

Проблемам вивчення конкурентного середовища корпорацій присвячено праці українських і зарубіжних вчених, однак залишається низка дискусійних питань у сфері підвищення конкурентоспроможності національної економіки на основі ефективного інформаційно-технологічного розвитку корпорацій, що вимагають теоретичного переосмислення міжнародного й національного досвіду. Об'єктом наукової роботи стає пошук конкурентних переваг корпорації на основі інформаційно-технологічного розвитку конкурентного середовища корпорації з метою визначення подальших напрямів конкурентного розвитку.

Процес інтернаціоналізації технологічного способу виробництва, що формується унаслідок діалектичної взаємодії процесів інтернаціоналізації продуктивних сил та техніко-економічних відносин, складає основу сучасної глобалізації. Науково-технічний розвиток потребує об'єднання зусиль окремих корпорацій та країн, особливо у сфері освоєння космосу, боротьби із захворюваннями [11, с. 24–28].

Існує думка, що глобалізація як прояв прогресу забезпечує доступ до передових досягнень людства, розвиток нових технологій, прискорення перетікання технологічних рішень з однієї країни в іншу, втрату зв'язку з місцем появи технологічного рішення [5, с. 28; 6, с. 48; 16, с. 46]. З цього приводу Г. Волинський [3, с. 68] зауважує, що «тоді як у країнах, що розвиваються, починають поширюватися нові технології, у найрозвинутіших і багатих країнах створюються ще ефективніші нові технології та наукомісткі продукти, які надійно захищені законами про

інтелектуальну власність, патентами і відомими торговими марками». Концепція «гармонійної глобальної економіки» Я. Тінбергена, Ф. Форрестера, що надає процесу проникнення нових технологій у слаборозвинені країни функцію поштовху до поступового вирівнювання розбіжностей між регіонами, виправдана лише за відсутності значної диференціації в рівнях конкурентоспроможності національних економік [11, с. 15].

Джерелом глобалізації є прагнення подолати конкуренцію законним створенням супервелетнів, що прагнуть монопольного становища в рамках світової економіки. Розвинені країни націлені на транснаціональну економіку. Трансформація виробничої системи на принципах концентрації виробництва та капіталу, галузевої та міжгалузевої диверсифікації, зміна конкуренції у виробничій сфері на конкуренцію у до- та післявиробничих сферах, підвищення ролі позаринкових форм інтеграції господарських систем призвели до появи корпоративних підприємств. Ця форма інтеграції виробництва та капіталу забезпечила засвоєння нових, прогресивних технологій, досягнення росту маси і норми доходу на сукупний капітал і значного підвищення конкурентоспроможності [2, с. 221].

Змінюються форми та методи конкуренції, перехід від галузевої до міжгалузевої, а з часом і до міжрегіональної та міжнародної [2, с. 220]. В умовах глобалізації виникла найскладніша тришарова структура міжнародного бізнесу, в рамках якої корпорація конкурує на ринку країни з місцевими підприємствами; веде боротьбу з мультинаціональними корпораціями; які, в свою чергу, конкурують між собою [10, с.17].

У ринковому середовищі відбуваються процеси протилежні конкурентним. Простежуються дві взаємовиключні тенденції: посилення конкурентної боротьби через зростання кількості товаровиробників та зростання кооперації між структурними підрозділами корпорацій для виконання окремих видів робіт (наприклад, наукові дослідження, конструкторські роботи, лобювання інтересів).

Інформаційно-технологічні зміни приводять до появи нових форм конкурентної боротьби через об'єднання підприємств у великі господарські комплекси, діяльність яких охоплює національний та наднаціональний простір. Одночасно відбувається посилення конкуренції між світовими економічними центрами, державами та транснаціональними корпораціями та стає гострішою зовнішня конкуренція за частку національного ринку [17, с. 26].

Зростаючий тиск іноземної конкуренції внаслідок відкритості національних ринків, необхідність залучення до виробництва технологій та спеціалістів різних підприємств сприяє посиленню процесів інтеграції, кооперації та координації між національними підприємствами провідних західних країн. Вживання потребує від компанії постійного зростання через злиття та поглинання на локальному, регіональному, національному та глобальному рівнях. Глобалізація виступає чинником тотальної галузевої консолідації, що посилюється внаслідок поширення впливу СОТ [8, с. 23].

Традиційно противники глобалізації визначають негативний вплив глобалізації на основний двигун прогресу – ринкову конкуренцію, яка під впливом глобалізації перетворюється на свою протилежність – глобальну монополію. Учені вказують на нездатність українськими підприємствами досягти рівня міжнародної конкурентоспроможності. Таке віднімає шанси на виживання не тільки у окремих товаровиробників, але й у цілих країн.

Останнім часом процеси монополізації дістають позитивну підтримку вченими-теоретиками. Деякі вчені зауважують, що принципи класичної і неокласичної теорій конкурентоспроможності виявляються непридатними для розуміння реальних напрямів та інструментів підвищення результативності функціонування економічних систем, через «відсутність зазору між ними та реальною практикою», жорстке прив'язування конкурентоспроможності до внутрішньої моделі ринку, функціонування механізмів якої пояснюється раціональною поведінкою економічних агентів. Антисистемна методологія неокласичного аналізу конкурентоспроможності досліджує механізми досягнення переваг у закритих ринкових структурах, не враховуючи усе за межами «внутрішнього погляду». Проблема збереження суб'єкта на ринку вирішується через раціоналізацію ринкової поведінки ринкових агентів та формування конкурентних переваг на основі теорії конкуренції. Процесна методологія неокласичної теорії досліджує внутрішні

поведінкові процеси за схемою «від елемента до цілого», зосереджуючись на принципах конкуренції та методах досягнення конкурентних переваг [14, с. 52–57].

Еволюційні зміни в поглядах науковців на методологічні засади конкурентоспроможності та формування конкурентної політики кардинально змінили розуміння ролі монополії у розвитку конкурентного середовища. Вченими опротестовуються традиційні погляди неокласиків та марксистів на монополію як перешкоду конкуренції у межах національного господарства, що потребує обмеження діяльності через антитрестовське законодавство. Монополію визнали основним суб'єктом міжнародної діяльності, що дозволяє вирішувати проблеми забезпечення конкурентоспроможності й підвищення ефективності виробництва шляхом відновлення високого рівня концентрації виробництва. Аргументацію неокласики щодо суспільної неефективності розміщення ресурсів при значній ринковій владі окремих фірм, що є прийнятною для стаціонарної економіки, спростовує чинник науково-технічного прогресу в динамічній економіці [8, с. 20].

Процеси злиття промислових підприємств і поглинання одних підприємств іншими стали найпоширенішими явищами глобальної економіки, найбільш характерними для періодів піднесення як окремих країн, так і світової економіки [15, с. 5]. У 2007 році до Антимонопольного комітету України надійшло 911 заяв про надання дозволу на концентрацію суб'єктів господарювання, з них 305 – від іноземних інвесторів або підприємств з іноземними інвестиціями. За період 2002–2007 рр. Антимонопольним комітетом розглянуто відповідно 398, 329, 421, 359, 507, 719 випадків концентрації суб'єктів господарювання. Придбання акцій, часток, паїв стало найпоширенішим видами концентрації, займаючи 75% загальної кількості випадків (2050 з 2733 випадків) [7, с. 18–19].

В Україні 10 найбільших промислових підприємств у 2006 році реалізували 23,5 % промислової продукції, а 200 найбільших – більше 60 % промислової продукції [9, с. 21; 7, с. 3–4]. Чотири найбільші й найвпливовіші бізнес-групи – System Capital Management, «Індустріальний союз Донбасу», «Інтерпайп», «Приват» – прямо або опосередковано контролюють більше половини національної економіки. Виручка трьох металургійних підприємств-лідерів ВАТ «Арселор Миттал Кривий Ріг» (ранее КГМК «Криворозжсталь»), ВАТ «Азовсталь», ВАТ «Маріупольський металургійний комбінат ім. Ільїча» в 2007 році досягла 60,3 млрд. грн, що склало 8,5 % ВВП України [1].

Конкуренція проявляється не лише в боротьбі фірми за розширення частки ринку. Ознакою монополізації економіки є не стільки розмір підприємств та частка ринку, скільки дії по встановленню контролю над ринками збуту та сировини, змова про рівень цін, асортимент та обсяг продукції [8, с. 24]. Зловживання монопольним (домінуючим) становищем є найбільш численною групою порушень законодавства про захист економічної конкуренції України, їх кількість у 2006 році склала 52,8 % від загальної кількості порушень, у 2007 році – зменшилась на 2,1 % до 50,7 %. Загалом за дане порушення до відповідальності було притягнуто 417 порушників у 2006 році, 539 – у 2007 році. Зловживання цінового характеру в більшості були найбільш поширеними й склали 64,9 %. Зловживання монопольним (домінуючим) становищем найбільше проявлялися на місцевих ринках послуг житлово-комунального господарства, загальнодержавних та регіональних ринках паливно-енергетичного комплексу, ринках продовольчих товарів та ринках сільськогосподарських послуг [7, с. 8–13].

Відбувається «дематеріалізація» ресурсів через актуалізацію нових сфер соціально-економічної діяльності. Конкурентна боротьба переноситься в раніше позаконкурентні сфери, наприклад, інформаційний простір, людські ресурси. Науко- та інформаційномісткі відтворювальні системи стають відображають сучасне уявлення про багатство держави. Деякі автори пов'язують збільшення частки інтелектуально- та інформаційномісткої продукції у структурі експорту США з прагненням досягнення світового лідерства. Саме такі заходи, а не максимізація експорту, стають елементами диверсифікованого інструментарію у рамках стратегії розвитку міжнародної торгівлі. Корпорації замикають стратегічно важливі технологічні цикли на своїх підприємствах, які контролюються корпоративним капіталом, але можуть бути розташовані за межами материнської країни [12, с. 5–9].

Протягом постсоціалістичного періоду конкурентоспроможність українських підприємств і

товарів забезпечувалася за рахунок дешевої робочої сили, заниженого курсу гривні, бюджетного фінансування, отримання тіньових прибутків, експлуатації природних та екологічних ресурсів. Досягнення певних позицій на світових ринках низькотехнологічної продукції (металургії, хімічної промисловості, нафтопереробки, сільгоспсировини) позбавлене подальших перспектив [4, с. 5].

Затяжна криза зумовила втрату Україною науково-технічного, промислового, інтелектуально-духовного потенціалу внаслідок багатьох причин: помилкової стратегії ринкових перетворень, відсторонення держави від регулювання економічних процесів, передчасної тотальної приватизації, впливу кадрів тощо [13, с. 4]. Кризові процеси посилюють вплив факторів, що підвищують конкурентний тиск: зменшуються обсяги ринку, ринок залишають невеликі локальні товаровиробники, конкуренція серед виробників переходить з регіонального на національний рівень.

В умовах глобалізації прискорена індустріалізація та вихід на світовий ринок з готовими промисловими товарами вже не стає для України засобом покращання економіки, оскільки країни, що розвиваються, не можуть подолати технологічний відрив від найрозвинутіших країн, навпаки, збільшують його. Ефективний напрям розвитку української економіки може базуватися на самостійному створенні інтернаціоналізованої відтворювальної системи через створення українських транснаціональних структур з делегуванням їм повноважень представлення національних інтересів у світовій економіці.

Прогнозовані позитивні результати глобалізації пов'язані з отриманням переваг від використання інформаційно-технологічного потенціалу української економіки, пов'язаного з застосуванням передових технологій, виробництвом і реалізацією інноваційної конкурентоспроможної продукції. Перспективними для України стають високотехнологічні виробництва, такі, як літакобудування, танкобудування, суднобудування, турбобудування, приладобудування, електронно-оптична, радіотехнологічна, ракетно-космічна галузі.

Література

1. Атланти на глиняных ногах. Рейтинг крупнейших компаний нефинансового сектора [Електронний ресурс] // Эксперт-Рейтинг. — 2008. — №45 (188). — Режим доступа до журн.: <<http://expert.ua/articles/24/0/6325/>>.
2. Глобальные трансформации и стратегии развития: Монографія / [Белорус О.Г., Лукьяненко Д.Г. и др.]. — К.: Ориане, 2000. — 424 с.
3. Волинський Г. Про конкурентні переваги в умовах глобалізації / Г. Волинський // Економіка України. — 2006. — № 12 (541). — С. 68–72.
4. Геєць В. Конкуренція в бізнесі і конкуренція в політиці / В. Геєць // Конкуренція. Вісник Антимонопольного комітету України. — 2007. — №1. — С. 2–5.
5. Економіка України в умовах глобалізації / М.П. Денисенко, А.П. Гречан, Ю.Б. Пінчук, Л.О. Стороженко // Економіка та держава. — 2006. — № 5. — С. 28–31.
6. Задоя А. Новітня економіка та проблеми євроінтеграції України / А. Задоя // Інституціональний вектор економічного розвитку: Збірник наукових праць МІДМУ «КПУ». — Вип. 1 (1). — Мелітополь: Вид-во КПУ, 2008. — 206 с. — С. 45–56.
7. Звіт Антимонопольного комітету України про свою діяльність у 2007 році // Конкуренція. Вісник Антимонопольного комітету України. — 2008. — № 1. — С. 2–55.
8. Кіндзерський Ю. Проблеми національної конкурентоспроможності та пріоритети конкурентної політики в Україні / Ю. Кіндзерський, Г. Паламарчук // Економіка України. — 2006. — № 8 (537). — С. 19–29.
9. Костусев О. Конкурентне середовище в Україні: стан та тенденції розвитку / О. Костусев, М. Пугачова // Конкуренція. Вісник антимонопольного комітету України. — 2007. — № 4. — С. 19–25.
10. Международный менеджмент / Под ред. Пивоварова С.Э., Парасевича Л.С., Майзеля А.И. — СПб: Питер, 2002. — 576 с.
11. Мочерний С.В. Світове господарство в умовах глобалізації: Монографія / С.В. Мочерний, Я.С. Ларіна, С.В. Фомішин. — К.: Ніка-Центр, 2006. — 200 с.